

Vitis fajtahibridek a szőlőtermesztésben

Kriszten György

Budapest Rákoskert, Toldi Miklós utca 72., H-1171

Összefoglaló: A rezisztencia nemesítés során a jóízűek, a megfelelő konzisztencia, a bogyónagyság, a szőlőpárok helyes kiválasztása elérhető mind a borszőlőnemesítés, mind az étkezési szőlő területén. Természetes követelmény a jó tőkealakítás. A hajtások ne álljanak túl sűrűn. Legjobb formák a kettős és az egyesfüggöny, az ereszlugas és a vertiko.

Kulcsszavak: fajhibrid, rezisztencia, rezisztens fajták

Magnélküli és nagybogyójú szőlő

A magnélküli szőlő egy olyan különlegesség, amely több évszázados múltra tekint vissza. Terjesztésükre, felhívásukra nagy szükség lenne. Az eddigieknél nagyobb bogyójú szőlőt 1952-ben kezdtem nemesíteni. A Thallóczy Lajos muskotály segítségével sikerült előállítani egy nagyfürtű, hosszúkás nagybogyójú, vastag vesszejű hibridet. Semleges, kellemes ízű, későn, de biztosan beérő volt. Először Szigetcsépen tenyésztettem, később Gyöngyösön, a GATE Mezőgazdasági Tanüzemében, 50 tőkés mikroklon parcellában. 1,50 kg-os fürtjei is voltak. Csepregi-Zilai adatai szerint a fürtátlagtömege 200 g volt, bogyói 21,5 x 16 mm-esek. Gyöngyösön a mikroklon parcellán kívüli, 60 cm magasságban lévő szemzései egy -22 C°-os fagy következtében elpusztultak, de a többéves részei máshol nem sérültek. A fajta további nemesítésével sajnos nem tudtam foglalkozni. A Szultánszőlőnél ellenállóbbnak ígérkezett. Kedvezőbb körülmények között lenne érdemes vele foglalkozni.

Az átlagosnál rezisztensebb Vitis vinifera szőlők

A Fehér gohér egy szinte rég elfeledett magyar fajta. Csak öreg szőlőkben, elsősorban Tokajhegyalján fordul elő. Kb. három héttel a Furmint előtt érik. Nővirágú és gyakran rosszul termékenyül. Fehér színű, kissé hosszúkás bogyói vannak. Rothadás iránt érzékeny, de jól aszúsodik. A Furmintnál rövidebb ízközű és a bélszöveve vékonyabb, ami nagyobb fagyállóságra utal. Mikor Tarcalon az abszolút minimum értékei -25,3-ra süllyedtek, a – Furmintban igen sok fagykár keletkezett, de a Fehér gohér alacsony művelés mellett is ellenállónak mutatkozott. Tarcalon összekeresztettem a Gohért és a Furmintot, amiből a 7. sz. hibrid keletkezett, ami hímnős lett, a Gohérral egyidőben érett és fagyállónak bizonyult. Közben a szárazságtűrően is sikerült javítani. Így sikerült egy a magasművelésre is alkalmas fajtát előállítani. A Gohér lágyabb bort adott, mint a Furmint, de zamatos volt. A Gohérből elköltözésem után kollégáim több keresztezést készítették.

Muskotályízű vitis amurensis származású borszőlők

B 67-es muskotály hibrid

A Koleda-féle 3/21-es V. amurensis származék és a Cardinal keresztezése. A 3/21-es hibrid nővirágú volt így termesztésre nem volt alkalmas, bár rendkívül jó muskotályízű bort adott a belőle készült 67-es hibrid. Nagyfürtű és nagybogyójú, a M. Ottonellel egyidőben érik. Fürtalakjánál, ízénél fogva csemege is lehetne, de a héja vastagabb a kelleténél. A 84/85-ös telet Mátraalján (Karácsondon és Ilonatelepen), továbbá Komáromban jól bírta. Boldogasszonypusztán 20 tonna felett termelt. Ugyanott mustfoka hosszúsápos Moser művelés mellett a M. Ottonellel megegyezett. Jól szerepelt borbírálaton is. Tarcalon az öt bemutatott muskotály bor között a második lett. Itt a Muscat Lunel lett az első, a Tarcal I pedig a harmadik. Ezeket az eredményeket a Moser művelés mellett kapta. Komáromban a Zalagyöngyét fagyállóságban fölülmúlta. Ugyancsak Komáromban magántermelőnél tíz éven keresztül meg tudta őrizni jó muskotályízét.

Nem érzékeny a rothadásra sem. A bogyójának fehér színe van. Fürtje a 200 g-ot is meghaladja. Átlagos beérési mustfoka 18°.

Muskotályízű Vitis amurensis származású csemegezőlő

Cardinal muskotály

Ugyanabból a keresztezésből ered, mint a B 67-es muskotály, vagyis a 3/21-es V. amurensis származék, de kifejezetten csemege típus. Csak saját házikertemben sikerült értékelni. Jóval ellenállóbb, mint az eredeti Cardinal.

Közepesen erős növekedésű, fürtjei, bogyói a Cardinalhoz hasonló nagyságúak. Rothadással szembeni ellenállósága is jóval nagyobb. Rövid metszést kíván, legfeljebb kétszemeset. Házikertemben alacsony kordonon található, itt bőven terem.

Fagyállósága alacsony művelés mellett is megfelelő, de a szárazságnak is jól ellenáll. Kis dombon fekvő házikert-

temben évente két peronoszpóra s lisztharmat elleni permetezést kapott. Enyhe, de minden évben megjelenő határozott muskotály íze van. Egyéb betegség nem bántotta. Tizenöt évig sikerült megfigyelnem. Igen mutatós és jóízű szőlőt terem. Másodtermései nincsenek, akárcsak a többi *V. amurensis* származékoknak.

A rezisztencia fokozása a *V. amurensis* és a Seyve Villard fajták, valamint a *V. vinifera* együttes alkalmazásával

A saját és a mások által végzett keresztezések során kiderült, hogy amennyiben csak egy ellenállót vezetünk be, akkor ez valamilyen fokon nem lesz elegendő. A *V. amurensis* erősen biztosítja a fagyállóságot, de kisebb arányban ellenáll a gombabetegségeknek. A *Vitis vinifera* ízeket is aránylag könnyen megkaphatjuk. A Seyve Villard fajta erősebben adja a gombabetegségekkel szembeni rezisztenciát, de távolabb áll a *vinifera* ízeiktől, későbbben érik. Ezek a tényezők felvetik, rezisztenciát együttesen próbáljuk összehozni *V. vinifera* rég megszokott sajátosságaiával. Így meg lehet kísérteni a permetezést nem kívánó fajta előállítását.

A gyöngyösi tanüzem fajtagyűjteményében több rezisztens fajta állt rendelkezésre. Először a 2/11-es hibridet vizsgáltam, amely amuri származék volt, kifogástalan minőséget adott, de nem volt elegendő a gombabetegségekkel szembeni ellenállósága. Ezt összekeresztettem Seyve Villard 12375-ös francia hibriddel. A 2/11-es *amurensis* hibridet 5 BB alanyra oltottam, a SV 12375-öt szintén. A keresztezésből kiválasztottam 50 erőteljes magoncot melyet egész fiatalon 5 BB alanyra szemeztem. Így összehoztam a *V. vinifera*-t, a *V. amurensis*-t és a SV 12375-öt. A *V. vinifera*-t a Thalóczy Lajos csemegezőlő-fajta képviselte. A magoncok már a szemzést követő évben termést hoztak. Kontrollként a populációba még a Noah direkttermőt és a Zalagyöngyét is beállítottam.

A szemzés utáni második évben a borok vizsgálata is elkezdődött. Az 50 magonc közül egy az Irsai Olivérrel érett egy pedig szeptember legelején. Ezek voltak a C 43 és a C 50. Mindkettő peronoszpóra és lisztharmat ellenállósággal rendelkezett. A továbbiakban kiderült még az orbáncsal és az atkákkal szembeni rezisztencia is. Vizsgáltam továbbá a filoxéra ellenállóságot is.

A Noah erős peronoszpóra ellenállóságot mutatott, de a lisztharmattal nem volt annyira rezisztens. A Zalagyöngye minden tekintetben elmaradt. A magoncok közül csak egy volt direkttermő fű, a többi mind *Vitis vinifera* fűekkel rendelkezett. Egyéb tekintetben eltérő tulajdonságokat mutattak.

Az 50 magonc közül még egy volt, amelyik minden tekintetben ellenállóságot mutatott, de bora nem volt eléggé zamatos, így nem foglalkoztam vele.

C 43 sz. hibrid – Kristály

Erős növekedésű, csupasz levelekkel, másodtermései nincsenek, csak akkor, ha az első lepusztulnak.

Gyöngyösön és máshol sem betegedett meg permetezés nélkül. Idegen ízektől mentes, kellemes, de kevés savtartalmú bora van. Érése megegyezik az Irsai Olivérrel. Bár alacsony savat mutat, de ízleléskor magasabbnak mutatkozik.

Legmagasabb fagyállósága Lednicében (Csehország) jelentkezett ($-31\text{ }^{\circ}\text{C}$), Magyarországon pedig $-29\text{ }^{\circ}\text{C}$ volt. Károk még ilyenkor sem jelentkeztek. Valamennyi gombabetegségekkel szemben ellenálló volt. Még az orbánc is csak egész vékonyan, a levélszáron jelen meg, de ez sem minden évben.

Közepes fürtjei és hosszúkás bogyói vannak. Vesszői korán beérnek, a lombja még a fagyok előtt lehullik. Szárazságtűrőse is magas. Metszési igénye: hosszúcsp, rövidcsp.

Bora zamatos, kissé illatos, alacsony titrálható savtartalma mellett is harmonikus kötött talajú területeken. Gyöngyösön vakbírálattal a Szürkebaráttal, Piros traminival, Olaszrizlinggel egyenértékűnek mutatkozott. Általában a Rizlingszilvánival is egyszinten volt.

Termőképessége Gyöngyösön elérte a 18 t/ha-t. Bogyói nem rothadtak. Ha minősége eléri a 20 mustfokot, tovább nem érdemes tartani, mert ellágyul. Jól megy a GDC és a vertikó művelésmódokon.

A 80-as években több üzemben telepítettek belőle egy-két ha-t, így pl. Gyöngyös-Domoszlói ÁG-ban, a Kertészet Egyetem Tangazdaságában Budakeszin, a Mátravölgye MgTsz-ben Markazon. Jelenlegi elterjedtségéről nincsenek pontos információim.

Mivel korán fakad, ajánlatos volt kipróbálni a fagyokkal szembeni viselkedését. Ezért rügyfakadás után egy alkalommal leszedtem a már 10 cm hosszú hajtásait. Az újra fakadó tőkén az eredeti fürtszám 66%-a jelent meg, melyek 20 mustfok helyett 17 fokosra értek be. A tőke hajtásállománya nem vált bozontosná, és a következő évben rendes termést adott.

Más fajtákkal összehasonlítva Lednicében a nagy tél idején teljes termést adott. Itt 1986-ban a Rajnai rizlinget teljesen vissza kellett metszeni, a Cseszegi fűszeres pedig alig termett. Jelenlegi elnevezése: Kristály.

C 50-es sz. hibrid – Toldi

Rendkívül erősen növekvő fajtajelölt. Termőképessége igen magas. A legtöbb rügyéből három fürt is keletkezik, ezért egészen rövid metszést igényel. Így is 20 dkg-os fürtöket hoz. Másodtermései gyakorlatilag egyáltalán nincsenek. Terheléstől, szüreti időponttól függően eléri a 17–20 mustfokot.

Bora asztali minőséget ad. Az Alföldön, Kecelen 24,5 t/ha termést tudott adni 19 mustfok felett. Rákoskerten szeptember 1. után szoktuk szedni legtöbbször október közepéig. A Toldit egyáltalán nem szoktuk permetezni, csak legfeljebb a fekete rigó károsítja. Ez ellen 15 év alatt háromszor kellett hálóval védeni. A Pölöskei muskotály levelén esős időszakban, de nem túl nagy mértékben megjelent a peronoszpóra. Ismert e fajta magas rezisztenciája. Száraz időben még a szőlőatkák is elég erősen károsították a Pölöskei muskotály leveleit.

A C 50-est a lisztharmat sem károsítja, az orbánc sem.

A Toldival kapcsolatban figyelemre méltóak a filoxérás eredmények. A gubacsfiloxérás anyatelepen tőkehiányokba

ültetéskor sem mutatkozott semmilyen kártétel. Kis tenyész-edényekben sem jelentkezett sem nodozitás, sem tuberozítás a gyökereiben, míg a C 43-ason, Zalagyöngyén viszont igen.

Valószínűleg ennél a fajtánál – különös tekintettel az igen erős növekedésre – heterózis hatással állunk szemben. Erre utalt Gyöngyösön egy lebetonozott udvaron való neveléskor az egy hajtásra való nevelés, amikor a gondos hónalj-hajtás és kacs eltávolításakor egy év alatt két emeletnyi növekedést sikerült elérni. A tőke körül csak tenyérszerű szabad földterület volt, így öntözni is csak egy keveset lehetett.

Rezisztencia fokozott mértékben egyéb ellenálló fajtánál

A nagyobb rezisztenciát egyéb ellenálló fajtáknál is meg lehet találni. Házikerti körülmények között elvégeztem a már ismertetett Cardinal muskotály és az Othello összekeresztelését. A belőle született – mindössze négy magonc – saját gyökéren van évek óta. Termésében nincs semmiféle direkttermő is. A házikertben évek óta megtalálható a filoxéra, de szemmel láthatóan nem bántja.

Augusztus 20-án érik. Fürt nagyságban felülmúlja a fehér Chasselast.

Irodalom

- Csepregi P.–Zilai J. (1988):** Szőlőfajta – ismeret és használat. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest. (508) 332.
- Kriszten Gy. (1988):** Szőlőlugas. Harmadik kiadás. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest. 143.
- Kriszten Gy. (1990):** A szőlő keresztezéses nemesítésben végzett munkáim. Szőlőtermesztés és Borászat. Kecskemét. 12: 26–28.
- Kriszten Gy. (1991):** A szőlő metszése. Mezőgazdasági Kiadó Kft. Budapest. 70.
- Kriszten Gy. (1999):** Tavasztól tavaszig a szőlőben. Harmadik átdolgozott kiadás. Mezőgazda. 175.
- Kriszten Gy. (2000):** Szőlőlugas a kertben. A függőleges kordon. Szabad Föld. Budapest. Április 4. 9.
- Kriszten Gy. (2000):** Szőlőlugas a kertben. Az ereszlugas. Budapest. Április 18. 9.
- S. Shoemaker J. (1977):** Small Friut Culture. The Avi Publishing Company Inc. Westport, Connecticut. 357.
- Valló L. (1999):** Toldi a legyőzhetetlen. Szabad Föld. Október 19. 9. Letters from.
- Shaulis N. (1975):** February 24. 1.
- Kraus V. (1986):** 7. 11. 4.